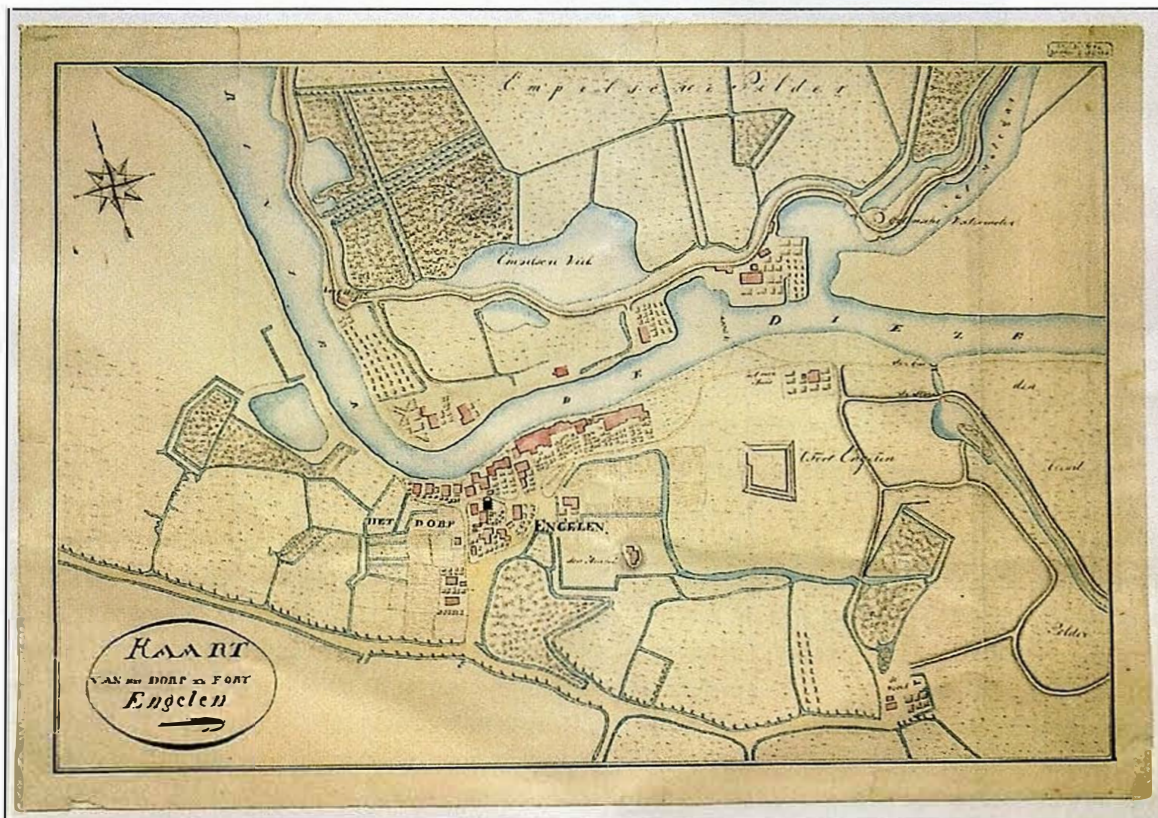

Engelen en de opmaat naar het beleg van 1629

Afb. 1 Kaart van het dorp Engelen uit het derde kwart van de achttiende eeuw. De schans van Engelen, waar al in de veertiende eeuw een blokhuis aanwezig was, is duidelijk herkenbaar.

Brabant Collectie Bibliotheek Universiteit Tilburg

Over het beleg van de stad 's-Hertogenbosch in 1629 door "stedendwinger" Frederik Hendrik is enorm veel bekend en gepubliceerd. Ook de rol van Engelen komt daarbij regelmatig aan de orde, met name vanwege de plaatsing van 23 water- en twee windmolens in de directe nabijheid van het dorp. In dit artikel willen we wat nader ingaan op de rol en betekenis die het dorp gedurende de Tachtigjarige Oorlog speelde. Daaruit zal duidelijk worden dat Engelen strategisch gezien een cruciale betekenis had bij het uiteindelijk succesvol onderwerpen van de Spaanse troepen binnen de vesting 's-Hertogenbosch. Maar om dit te kunnen aantonen moeten we onze blik eerst op een nog veel verder terug liggend verleden werpen, en wel op het einde van de twaalfde eeuw.

Omstreeks 1185 werd door Hendrik I van Brabant de stad 's-Hertogenbosch gesticht. Het ten noordwesten van de nieuwe stad gelegen dorp Engelen was al veel ouder: archeologisch onderzoek heeft aangetoond dat er vanaf de Romeinse tijd sprake is van een min of meer continue bewoning, terwijl ook van

nog veel vroegere perioden sporen zijn aangetroffen. Het dorp was gelegen op een natuurlijke oeverwal of zandrug aan de rivier de Dieze, die iets noordelijker uitmondde in de Maas. Door de stichting van de stad 's-Hertogenbosch verkreeg Engelen ook een strategisch belang voor het hertogdom Brabant. Im-

mers, een voorpost te Engelen vlak bij de Maas zou het meest noordelijke deel van het herzogdom beter kunnen beschermen. Vanuit dit gebied kon namelijk de scheepvaart van de Dieze naar de Maas en vice versa worden beheerst. Dat was natuurlijk van groot belang voor de handel op de nieuwe stad 's-Hertogenbosch.

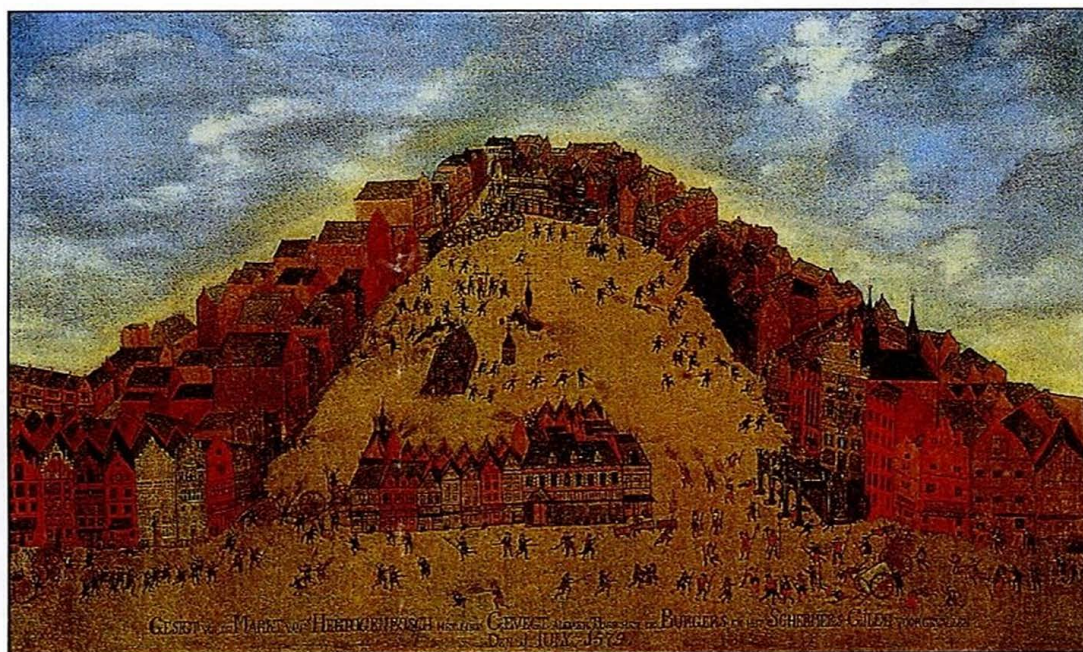
2

Bovendien hadden men via de Dieze bij Engelen controle over de afwatering van de gehele Meierij.

Graaf van Holland

De stichting van 's-Hertogenbosch wekte echter ook de belangstelling van de graaf van Holland voor dit gebied. Naast Brabant en Holland aasde bovendien Gelre op gronden van en rond Engelen. De verhoudingen tussen deze drie grootmachten werden er niet beter op toen in 1202 een Hollands-Gelderse aanval op 's-Hertogenbosch plaatsvond. De geschiedenis van Engelen – gelegen in dit zo strategische gebied – zou daardoor gaandeweg in het teken komen te staan van de pogingen van diverse machtige heren om dit gebied onder hun heerschappij te brengen. Uiteindelijk zou de graaf van Holland aan het langste eind trekken.

Hoe kwam het zover dat een typisch Brabants dorp als Engelen onder Hollands gezag kwam? Dat zat zo: toen op 5 december 1355 hertog Jan III van Brabant overleed, ontbrandde er een heftige strijd om de erfopvolging. De partijen stonden lijnrecht tegenover elkaar en een oplossing leek niet in zicht. Willem V, graaf van Holland, bood aan om in de kwestie te bemiddelen, maar verlangde daarvoor dan wel als loon het Land van Heusden. Omdat de Brabantse situatie volstrekt hopeloos was, zag men geen andere mogelijkheid dan aan deze eis van Holland toe te geven en ergens tussen 13 oktober 1356 en 24 juni 1357 ging het gehele Land van Heusden, inclusief Diezedorp Engelen, over op het graafschap Holland. En zo zou

Afb. 2 Het zogenaamde Schermersoproer in 's-Hertogenbosch van 1 juli 1579. Dit vormde de directe aanleiding om de schans van Engelen op te werpen.

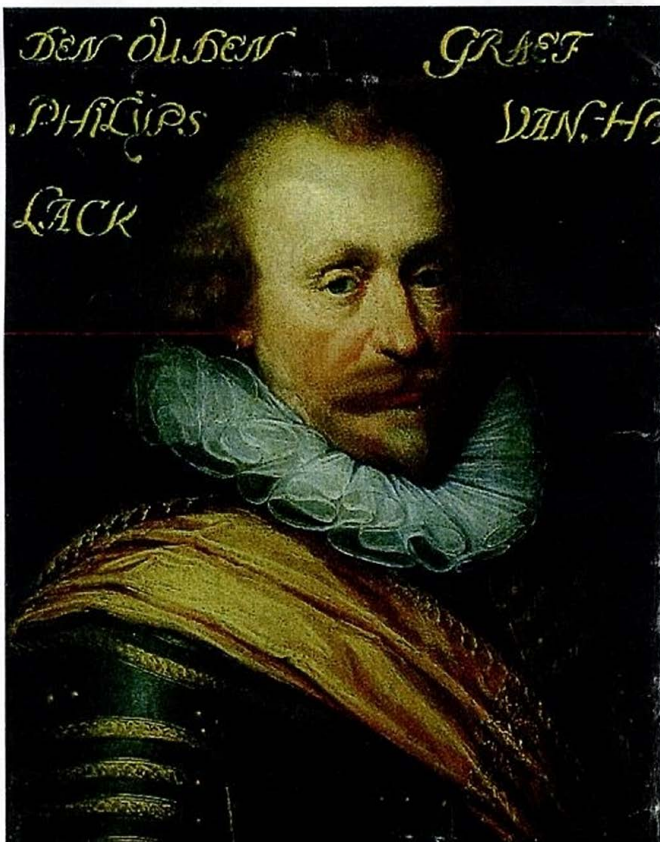
Collectie Noordbrabants Museum, 's-Hertogenbosch

de situatie blijven tot 1814. Het zal de graaf van Holland mede aanleiding hebben gegeven om precies op de plaats waar de Bossche sloot in de Dieze uitmondde een zogenaamd blokhuis te doen bouwen. Het is deze locatie die later bekend zou worden als de Engelierschans (afb. 1). Het blokhuis vervulde onder andere in 1397 een belangrijke functie, omdat de bezetting ervan toen verhinderde dat een in de nabijheid gelegen windmolen door Gelderse troepen in brand werd gestoken. Het blokhuis diende in eerste instantie als wegversperring: controleren, intimideren en afpersen van weggebruikers waren het hoofddoel! Dieze en Bossche sloot vormden daarbij de grens tussen Holland en Brabant, zodat we het blokhuis ook als een soort van grenspost mogen beschouwen. De bouw van het blokhuis benadrukte dus nog eens extra de strategische ligging van Diezedorp Engelen. En grensplaatsen onder vinden vaak als eerste de gevolgen van onrust en schermutselingen als gevolg van acties door grotere machten die ter plekke hun dominantie willen tonen en bevestigen. Zo ondernam Maarten van Rossem tijdens de zogenaamde Gelderse Oorlogen omstreeks de eeuwwisseling van 1500 vele strooptochten, waaronder ook te Engelen. De eerste keer dat het dorp daarmee te maken kreeg was eind januari 1505, toen de over de Maas getrokken Gelderse troepen het dorp voor een groot deel in de as legden. En in januari 1512 was het nogmaals raak: wat zeven jaar eerder nog overeind was gebleven of sinds die tijd weer was opgebouwd, werd door verwoestende vlammen

verteerd. Dat het inmiddels in verval geraakte blokhuis in 1513 weer in de Bossche stadsrekeningen opduikt zal hier wel verband mee houden. Op 5 maart van dat jaar werd namelijk vanuit 's-Hertogenbosch een bode naar de commandanten van de ruitery in Veghel en de Langstraat gezonden met de schriftelijke opdracht 'terstont tot Engelen te comenen ende tblockhuys op te slaen'. Holland en Brabant vormden op dat moment onderdeel van een personele unie onder de Bourgondiërs, waardoor de onderlinge grensconflicten bij Engelen wat minder prominent speelden. Nu was Gelre de gemeenschappelijke vijand en als machtige stad nam 's-Hertogenbosch het voortouw om het blokhuis in parate stelling te brengen. Het belang van de scheepvaart op de Dieze voor de stad zal daarbij een doorslaggevende rol hebben gespeeld.

Geloofsstrijd

In 1566 ontwaren we in Engelen de eerste tekenen van de geloofsstrijd en als gevolg daarvan vluchtte menig stokebrand uit de hertogstad naar het over de Bossche

Afb. 3 Portret van Philips von Hohenlohe zu Langenburg door Jan Anthonisz van Ravensteyn. Het was Von Hohenlohe die de slag om Engelen in 1587 in Staats voordeel besliste. Rijksmuseum Amsterdam

sloot gelegen Hollandse grensdorp. Verbittering over hoge belastingen en het verlies van vrijheden voor de gilden speelden daarbij een grote rol, hetgeen uiteindelijk leidde tot het zo beroemd geworden Schermersoproer van 1 juli 1579 (afb. 2). Onder de Bossche bevolking braken toen bloedige rellen uit die uiteindelijk maar liefst 40 doden en 120 gewonden opleverden. In paniek vluchtten de protestanten de stad uit en als verdediging tegen de opstandelingen maakte de Spaanse legerleider Claude de Berlaymont, heer van Haultepenne, een aanvang met het opwerpen van de Engelierschans.

's-Hertogenbosch was daarmee definitief Spaans geworden en vele handelaren en welgestelden zochten in noordelijker streken een veilig heenkomen, daarmee de basis leggend voor de Gouden zeventiende eeuw van het gewest Holland. Heusden was al in 1577 Staats geworden terwijl 's-Hertogenbosch tot 1629 een zeer loyaal onderdaan van de Spaanse koning bleef.

Engelen lag precies tussen deze beide belangrijke steden in en zou daardoor de gevolgen van de onafwendbare geloofsstrijd zeer nadrukkelijk ondervinden. Van Heurn geeft een treffende beschrijving van de situatie in dit grensgebied. Daaruit blijkt dat het in de jaren 1578 en 1579 te Engelen wemelde van krijgsvolk in Spaanse dienst. Engelen raakte voor een groot deel ontvolkt.

Zoals opgemerkt was al direct bij de eerste schermutselingen in 1579 uit vrees voor een aanval uit Holland, onder leiding van Haultepenne een aanvang gemaakt met het opwerpen van een versterkte schans op de plaats waar voorheen het blokhuis had gestaan, dus daar waar ook tegenwoordig nog de Bossche Sloot uitmondt in de Dieze. De schans was zeer strategisch gelegen. De Staatse troepen zouden er de jaren daarna dan ook alles aan doen die lastige Spanjaarden uit de schans te verjagen. Al meteen in 1580 en 1581 werd de schans belegerd door Philips von Hohenlohe zu Langenburg, schoonzoon van prins Willem van Oranje (afb. 3). Illings liet het Bossche stadsbestuur de schans voorzien van 'buspoeder ter somme toe van 144 gul.' en de versterking bleef vooralsnog in Spaanse handen. In 1584 werd de schans geïnspecteerd door enkele Bossche gedeputeerden en de kanselier van Brabant. Het is tekenend voor het belang van de schans midden in het zo belangrijke frontgebied. Desondanks slaagde Philips von Hohenlohe er twee jaar later in de schans in te nemen, waardoor de scheepvaart van en op 's-Hertogenbosch tijdelijk ernstig werd belemmerd. Het was er de stad dus alles aan gelegen de schans zo spoedig mogelijk weer te ontzetten en korte tijd later werden

de Staatse troepen van Von Hohenlohe inderdaad uit de schans en daarmee uit het dorp Engelen verdreven.

Obsessie

Zo langzamerhand was de schans van Engelen een obsessie geworden voor Von Hohenlohe en op 13 juli 1587 volgde onder zijn leiding opnieuw een aanval op de sterkte, 'hopende dat aen 't verwinnen van dese plaets het noodtlot van den Bosch hing'. Von Hohenlohe kwam aanzetten met een leger van hoofdzakelijk Hollanders en Engelsen, tezamen maar liefst 4.000 man voetvolk en 1.000 paarden. Bovendien had hij gezorgd voor ondersteuning vanuit schepen op Maas en Dieze, die later in de strijd een cruciale rol zouden spelen.

De in Spaanse dienst zijnde Haultepenue, die de schans in 1579 had doen opwerpen, trok met groot materieel op naar Engelen. Liefst 42 vaandels voetknechten (ongeveer 3.200 man) en 25 vanen ruiters (ongeveer 1.000 paarden) volgden in zijn spoor en er vond een geweldige veldslag

plaats. Het is deze strijd die vrijwel alle geschiedenisboeken heeft gehaald. De beslissende wending kwam toen door een hoge waterstand de door Von Hohenlohe in gereedheid gebrachte en sterk bewapende schepen via de Maas de Dieze op konden varen (getrokken door togers via het jaagpad) en van daar als het ware van bovenaf de schans in konden schieten (afb. 4). Haultepenue, opperbevelhebber der Spaanse troepen in de Meierij en 'een der schatbaarste en uitstekende krijgsoversten aan des konings zijde' liet in de slag het leven. De Spaanse troepen moesten de aftocht blazen en Von Hohenlohe maakte zich meester van de schans. Voor Von Hohenlohe, die gekenschetst wordt als onbeschoft, dwaas en roekeloos en als iemand aan wie het mangelde aan beleid, moet het de ultieme wraak zijn geweest voor een verloren belegering van 's-Hertogenbosch in 1585. Daarbij waren maar liefst 3.000 Staatse strijders omgekomen, omdat de Spaanse bezetting van de stad 's-Hertogenbosch er in was geslaagd achter hen de Pieckepoort te sluiten, waardoor

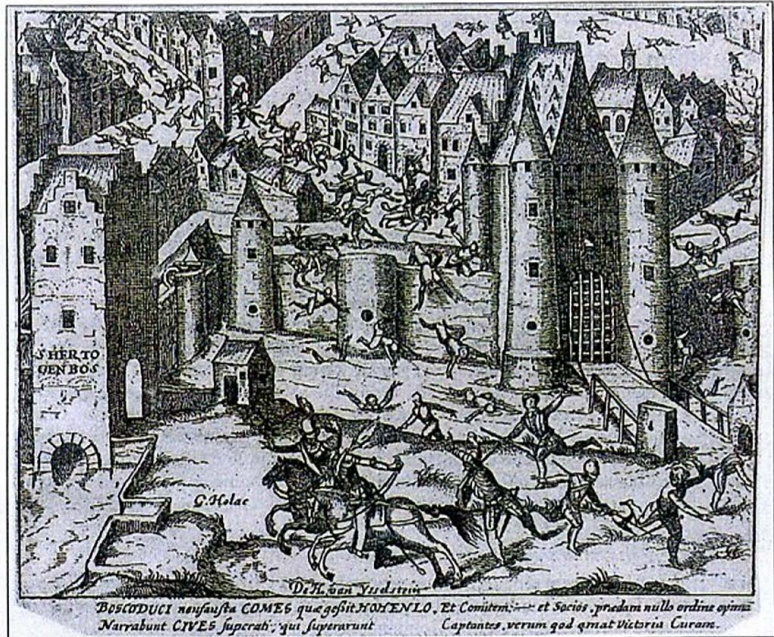
Afb. 4 Contemporaine gravure van de slag bij Engelen in 1587. De situatie is niet helemaal correct afgebeeld, maar geeft wel een goed overzicht.

de Staatse soldaten als ratten in de val zaten. Velen sprongen over de stadsmuur heen de gracht in, hun dood tegemoet. De overblijvende Staatse soldaten werden daarbij een handje geholpen door de Spaanse bezetting, die er zelfs niet voor terugdeinsde ook de paarden over de stadsmuur heen de gracht in te mieteren. Van deze dramatisch mislukte aanval op 's-Hertogenbosch kennen we nog een gravure die dit alles op indringende wijze in beeld brengt, inclusief een op de vlucht slaande Von Hohenlohe, spottenderwijs prominent op de voorgrond afgebeeld (afb. 5). Dit verlies had Von Hohenlohe *'diep gekrenkt door de schande die hij op zich geladen had. Een tijd lang zocht hij verstrooiing en vergetelheid in onmatig gebruik van den drank'*.

De winst bij de slag om de Engelierschans in 1587 bracht hem echter niet de gewenste rehabilitatie en promotie. Op het krijgstoneel werd hij voorbijgestreefd door zijn zwager Maurits van Nassau, die hem bovendien minachtte. *'Het verdriet, daaruit opgevat, deed hem zich meer en meer toegeven aan brassen en zwelgen, 't geen hem hoe langer hoe minder geschikt maakte voor de dienst, en waarschijnlijk aanleiding gaf tot de verlamming en krankte waaraan hij overleed'*. Von Hohenlohe stierf uiteindelijk op 6 maart 1606 te IJsselstein. Op zijn grafmonument (afb. 6) in de Stiftskirche van het Duitse Öhringen is de slag bij Engelen, zijn huzarenstuk, prominent afgebeeld.

Fort Crèvecoeur

Omdat Von Hohenlohe geen kans zag de in 1587 veroverde schans ook op lange termijn onder controle te houden liet hij haar deels ontmantelen en liet hij de sterke kerktoren met buskruit de lucht in blazen, *'door welken schok de kerk zeer geteisterd werd'*. Slechts het in 1551 gebouwde koor bleef min of meer ongeschonden behouden. De ontmanteling van de schans zal niet veel hebben voorgesteld, want op 7 september van hetzelfde jaar verzocht het stadsbestuur van 's-Hertogenbosch de hertog van Parma om de Engelierschans, alsmede enkele kastelen rond

Afb. 5 De compleet mislukte poging 's-Hertogenbosch in te nemen in 1585. Op de voorgrond de smadelijke aftocht van Von Hohenlohe.

Naar Frans Hogenberg uit: W. Baudart: De Massausche Oorloghen, Amsterdam 1615

de stad, op hun kosten weer te bezetten met stadssoldaten. Dat geschiedde vooral om een einde te kunnen maken aan de voortdurende plunderingen. Von Hohenlohe toonde zich echter niet onbetuigd en liet in 1589 bij de Diezemonde op de Maas fort Crèvecoeur aanleggen. In hetzelfde jaar nog werd het ingenomen en uitgebreid door de Spanjaarden, maar in 1590 geraakte het wederom in Staatse handen. Crèvecoeur was mogelijk de opvolger van een oudere schans en lag precies ter plaatse van het oude gehucht Vo(o)rne (afb. 7). Strategisch was de aanleg van Crèvecoeur door de Staatse troepen een magistrale zet, want hierdoor had de schans te Engelen in feite afgedaan als bewaakster van de vrije scheepvaart op de Dieze. Het nieuwe fort Crèvecoeur vormde een grote belemmering voor de handel van en op de stad 's-Hertogenbosch en bij het beleg van 1629 zou het de spil vormen in het uiteindelijke succes. Vanaf dit fort kon de gehele logistiek en bevoorrading worden opgezet en ten uitvoer worden gebracht.

Nu er met Crèvecoeur voor het Staatse kamp een veel betere uitgangspositie was ontstaan voor het beleg van 's-Hertogenbosch, werden daartoe ook snel pogingen ondernomen. Voor het eerst in 1594, daarna nogmaals in 1600, 1601 en 1603, alle onder bevel van de latere prins Maurits van Nassau. In 1600 werd ook de beroemde Slag bij Nieuwpoort geleverd en daarbij was voor het eerst de nog piep-

Afb. 6 Deel van grafmonument van Philips von Hohenlohe in de Stiftskirche van het Duitse Öhringen.

Foto: J. Stier, Öhringen

Afb. 7 Luchtfoto uit 2014 van de restanten van fort Crèvecoeur, in 1589 door Philips von Hohenlohe aangelegd op de plaats van het voormalige gehucht Voorne.

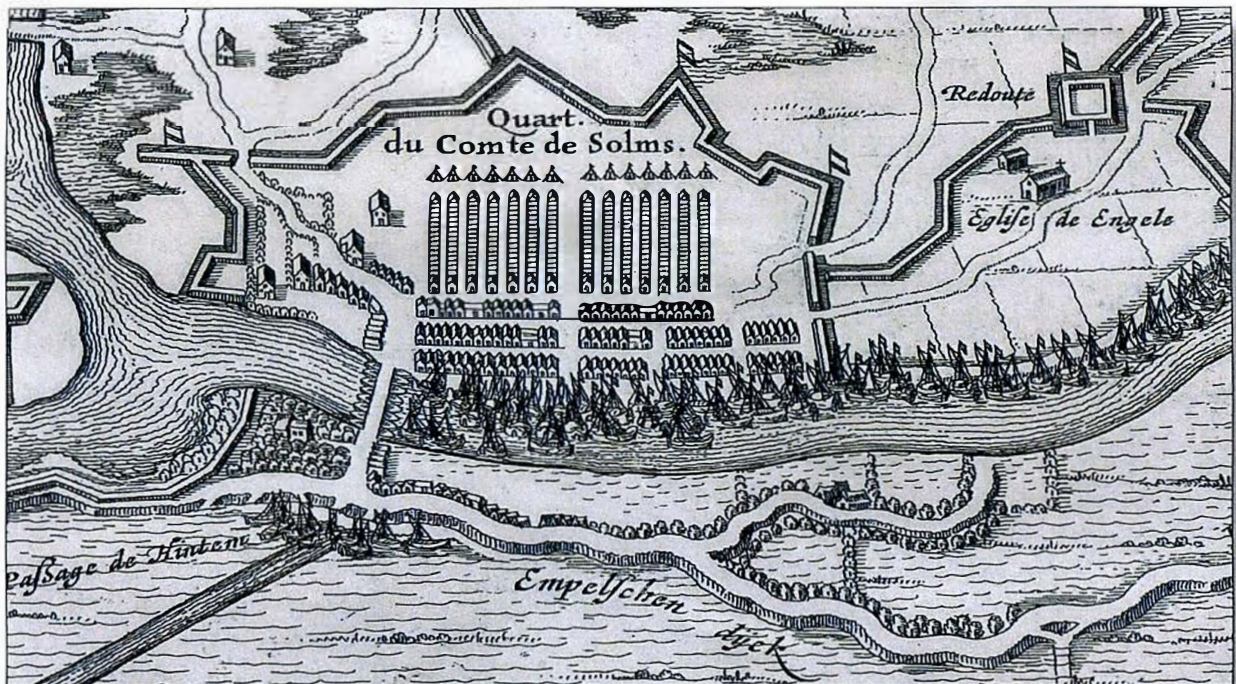
6

jonge Fredrik Hendrik aanwezig, een halfbroer van Maurits. Als zestienjarige kon hij hier prachtig ervaring opdoen en later slagen waar zijn halfbroer dat al die jaren tevoren niet had kunnen doen: de inname in 1629 van de stad 's-Hertogenbosch, de verraderlijke moerasdraak. Dat er tussen 1603 en 1629 overigens door de opstandelingen geen pogingen meer werden ondernomen de stad aan te vallen, had alles te maken met het twaalfjarig bestand, dat van 1609 tot in 1621 duurde en betrekkelijke rust bracht

in het grensgebied van de geloofsstrijd. De dorpingen van Engelen hadden voor deze tijd zelfs een vrijgeleide van beide kampen kunnen bemachtigen.

Schipbrug

Maar nadat Piet Hein in 1628 de zilvervloot op de Spanjaarden had veroverd en er daardoor meer dan voldoende geld in de oorlogskas was gekomen, vond in het voorjaar van 1629 het onvermijdelijke vervolg van de strijd plaats en werd er wederom een beleg rond 's-Hertogenbosch geslagen. Het zou uiteindelijk tot september van dat jaar duren voor de stad zich overgaf, maar dat was dan ook een overwinning van formaat! Engelen speelde een doorslaggevende rol in dit conflict. Niet enkel was fort Crèvecoeur het logistieke hart van de hele onderneming, maar ter plekke van de oude schans van Engelen sloeg ook de graaf van Solms zijn legerkamp op en werd een schipbrug over de Dieze geslagen (afb. 8). Om de stad heen werd in drie weken tijd een maar liefst 45 kilometer lange circumvallatielinie aangelegd: een reeks van forten, legerplaatsen en andere verdedigingswerken die door middel van een dubbele linie met elkaar waren verbonden. De buitenste linie was bedoeld om weerstand te bieden aan troepen die de hertogstad zouden trachten te ontzetten. De binnenste linie was er juist op gericht om uitvallen vanuit de stad zelf te weerstaan. De afstand tussen

Afb. 8 Detail van een kaart die de situatie van Engelen in 1629 in beeld brengt. We zien rechts het dorp Engelen en links - ter plaatse van de huidige Engelerschans - het kamp van de graaf van Solms met de schipbrug over de Dieze.

Afb. 9 Schilderij uit 1853 van Cornelis Lieste van het veer van Engelen. Als opvolger van een bootbrug was vanaf 1587 op deze plaats het veer gesitueerd. Links van de rivier de molenschans.

Coll. M.M. van Hoey Smit-Trouw, Rotterdam. Foto: Ton van de Vorst, 's-Hertogenbosch

beide linies bedroeg circa 600 passen. In het kader van al deze werkzaamheden werd langs de Bossche sloot een nieuwe dijk opgeworpen met aan weerszijden een borstwering. Vanwege de moerassige ondergrond én om de inundatie ongedaan te maken (de gronden droog te malen), zag men zich genoodzaakt tot het plaatsen van liefst 25 watermolens, waarvan er 23 door paarden en twee door wind werden aangedreven. Aan de overzijde van de Dieze, ter hoogte van de uitmonding van de Bossche sloot, werd bovendien door Johan Albert, graaf van Solms, een nieuwe schans opgeworpen, toepasselijk molenschans genaamd. De molen waaraan de schans zijn naam ontleende staat nog afgebeeld op het prachtige schilderij dat Cornelis Lieste in 1853 van het veer van Engelen maakte (afb. 6). En de 23 watermolens bij Engelen? Die zouden er uiteindelijk voor zorgen dat de inundatie, die in 1629 rond 's-Hertogenbosch was gesteld, ongedaan werd gemaakt en de stad in Staatse handen geraakte.

Afbreken

Engelen heeft nog lang de naweeën van deze militaire operatie ondervonden. Er lagen immers allerlei aardwerken van de circumvallatielinie in en rond het dorp die door het bevoegd gezag zo lang als mogelijk in stand werden gehouden. Dat was de dorpingen een doorn in het oog. Er is een brief bekend van 14 oktober 1629 - 's-Hertogenbosch was toen precies een maand gevallen - waarin een gedeputeerde te velde zich richt tot het bevoegd ge-

zag met het verzoek geldmiddelen ter beschikking te stellen om de *contrescarpe* (de buitenoever van de gracht) en vestingwerken van de schans te Engelen te kunnen afbreken. Ook werd op 10 mei 1630 namens schout en schepenen van Engelen in Den Haag geprotesteerd tegen het afbreken van huizen en het weghalen van gras of hooi uit het Engelse veld ten behoeve van de aardwerken. In 's-Hertogenbosch werd zelfs een ingenieur (Jan van den Bos) omgekocht die moest *'verbieden ende laeten afftrommelen, geenen schade te doen int Engels velt'*. Pas in juni 1630 mochten dan eindelijk enkele van die belemmerende aardwerken in

en rond het dorp worden geslecht: *'Item noch besteet die Voornse steeghe met die achterstraten, om te slichten die wercken, die daerin gemaect ende gegraven waeren in die belegeringe van 's Hartogenbosse'*. Het (vesting)werk aan de Voornse Steeg vinden we nog terug als veldnaam op een kaart van 1865 en een ander verdedigingswerk van de linie is op moderne luchtfoto's tot op de dag van vandaag herkenbaar (afb. 7). Bertie Geerts ontdekte bovendien dat het tracé direct voor het zuidwestelijke deel van de kerkhofmuur in 1914 nog werd aangeduid met de naam "singel". Doorgaans wijst die naam op hoogteverschil, omringend water en mogelijk verdedigbaarheid. Het verloop van deze singel is op alle oude kaarten van Engelen terug te vinden in de vorm van het kwartronde straatverloop zuidwestelijk van de kerk. Zonder twijfel zal de ronding ook van doen hebben met de vorm van de natuurlijke zanddonk of terp waarop de oudste bebouwing van het dorp was gelokaliseerd. Waarschijnlijk duidt de in 1914 vermelde naam "singel" op een relict van ófwel de verschansing van de kerk-omgeving in 1587, ófwel de aanleg van aardwerken in 1629 door de troepen van Fredrik Hendrik. Hoe het ook zij, de motivatie van de lieden die de afgravingswerkzaamheden moesten uitvoeren liet ernstig te wensen over. Uiteindelijk moesten soldaten uit het nabijgelegen Crèvecoeur de zaak afmaken, maar ook die gooiden er het bijltje halverwege bij neer. Er was zelfs sprake van dat schans en linie weer opnieuw in orde moesten worden gebracht! Vanuit het dorp heeft men

Afb. 10 Detail uit het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) met mid-
den op het zogenaamde eiland in de Henriëttewaard duidelijk zichtbaar de
contouren van het hoornwerk uit 1629.

8

toen alles in het werk gesteld dit te verhinderen en naar het schijnt
is die lobby ook succesvol geweest.

Tot Slot

Uit dit alles blijkt het strategisch belang van het dorp Engelen bij het
zo beroemde beleg van 's-Hertogenbosch in 1629. Nu het jubeljaar
2015 voor Engelen is aangebroken en het spektakelstuk van de vier-
ringen gevormd gaat worden door het heuse naspelen van de slag
rond Engelen in 1587, mag zeker ook niet uit het oog worden ver-
loren dat dit alles slechts de opmaat vormde voor de verovering van
de stad 's-Hertogenbosch, die na vele mislukte pogingen uiteindelijk
pas in 1629 succesvol door de Staatse troepen kon worden volbracht.
Het is mooi dat het initiatief *De Groene Vesting* pogingen doet de re-
licten uit deze periode en van het beleg zelf als blijvende herinnering
in het landschap vorm te geven. Met kennis van de historie van de
plek blijkt er namelijk nog genoeg van terug te vinden!

Rob Gruben

Angrisa

HEEMKUNDEKRING ENGELEN

Secretariaat
Lambertusstraat 17
5221 BB Engelen
E info@angrisa.nl
I www.angrisa.nl

Angrisa

In het weekend van 12-13 september 2015 zijn de activiteiten en feestelijkheden het resultaat van een jarenlange voorbereiding. In 2011 startte Angrisa Heemkundekring Engelen de voorbereidingen voor het feestjaar 2015 die later zijn overgenomen en voortgezet door de Stichting Engelen 1200. Angrisa is de naam van Engelen in 815 en genoemd in een schenkingsakte van de edelman Alfger aan de abdij van Lorsch. In datzelfde document komen de namen voor van Orthen, Empel, Heusden, Rosmalen en nog enkele andere plaatsen hier uit de regio. Engelen heeft door de eeuwen heen op de grens gelegen van Brabant, Holland en Gelderland. Als men bij onenigheden de grens overtrok, kwamen ze meestal als eerste bij Engelen aan dat ook diverse malen is geplunderd en platgebrand. Een belangrijke gebeurtenis was de slag bij Engelen in de 80 jarige oorlog, die in het historisch weekend nagespeeld worden. Rob Gruben vertelt in deze Angrisa special het belang en de achtergronden van deze slag. In de voorbereidingen naar het feestjaar 2015 heeft Angrisa een standaardwerk uitgegeven over de geschiedenis van Engelen, geschreven door gerenommeerde auteurs: 'Engelen grensdorp aan de Dieze'. Kinderen van groep 7/8 van de basisschool de Matrix hebben de geschiedenis van Engelen bestudeerd en in eigen bewoordingen weergegeven in de 'Kindercaanon van Engelen'. (Beide boeken zijn verkrijgbaar bij Angrisa).

Angrisa is een jonge Heemkundekring en is er trots op dat zij samen met de leden de geschiedenis van Engelen zo in de aandocht heeft kunnen zetten. Het kennen van de eigen omgeving is een belangrijk gegeven in de zorg voor je eigen omgeving. Het initieert contacten onderling omdat elk verhaal weer vragen oplevert die iemand anders kon beantwoorden. Ouderen kunnen hun ervaringen vertellen aan iemand die luistert. Angrisa vervult hierin een bemiddelende en stimulerende rol.

Wilt u meer weten over de geschiedenis van Engelen, een rondleiding door Engelen, een rondleiding door de Haverleij, informatie of foto's met betrekking tot Engelen: U bent van harte welkom op de dinsdagmorgen van 10 tot 12 uur in de ONEVEN weken op de Graaf van Solmsweg 75. Voor verdere informatie of aanmelden als donateur kijkt u op: www.angrisa.nl Donateurs ontvangen minimaal 3 nieuwsbrieven per jaar en worden uitgenodigd voor speciale activiteiten.

Frans Lucas

Voorzitter Angrisa, heemkundekring Engelen